

cije općenito za razumijevanje Svetoga pisma – barem za crkvene učitelje i teologe. U tome bi za poznavatelje engleskoga jezika mogao pomoći serijal komentara *Ancient Christian Commentary on Scripture* urednika Thomasa C. Odena. Ipak su apostolski i crkveni oci živjeli puno bliže biblijskim vremenima od nas. Neki su od njih, poput Origena²¹ i Jeronima,³ bili vrsni poznavatelji židovskoga jezika, hermeneutike, kulture, književnosti i zemljopisa. Time ćemo se pokazati dostojnim nasljednicima reformatora, koji su se itekako bavili i davali važnost kršćanskoj tradiciji.

Na kraju, svesrdno smatram da je knjiga *Izazovi tumačenja Biblije* dosljedan nasljednik prethodnih dviju izvrsnih autorovih knjiga. Preporučam je svakom čitatelju Biblije, a Bibliju bi trebao čitati svatko. S obzirom da autor piše jednostavnim jezikom, bilo bi nedopustivo da itko propusti priliku da ga knjiga izazove da Bibliju počne čitati od početka, sustavno i kontekstualno, svjestan činjenice da je ona bogoduha, ali i ljudska i židovska knjiga, koju treba razumjeti kao jednu sveobuhvatnu priču.

Miroslav Balint-Feudvarski

Danijel Berković

Biblijski bestijarij: Mjesto i uloga životinje u Bibliji

Zagreb: Biblijski institut, 2022., str. 158.

Knjigu Danijela Berkovića *Biblijski bestijarij: Mjesto i uloga životinje u Bibliji* objavio je 2022. godine *Biblijski institut* iz Zagreba, a opsega je 158 stranica. Riječ je o uvodu u temu životinja u Bibliji, nastalom na temelju autorovih predavanja na visokoškolskoj ustanovi te je njezino usmjerenje primarno biti pomoć studentima u nastavi, ali može biti zanimljiva i stručnjacima zbog mnogih izvornih uvida, kao i laicima zbog jasnoga i razložnog izlaganja. U prvom poglavlju naslovljenu *Čovjek i životinja* razlaže se općenito odnos humanoga i animalnog iz vizure kulturne animalistike te se daje *raison d'être* cijele knjige – kulturna animalistika, naime, promatra životinju na razmeđu biološkoga i kulturnog te njezini nalazi otkrivaju mnogo o ljudskom svijetu. U tom se poglavlju daju koordinate čovjekova odnosa prema životinji koji se kreće od najniže prečke, od toga da životinja može biti

2 Haykin, Michael A. G. 2011. *Rediscovering the Church Fathers: Who They Were and How They Shaped the Church*. Wheaton: Crossway, 88. Kindle Edition.

3 Scheck, Thomas P. Introduction. U: St. Jerome: *Commentary on Matthew. The Fathers of the Church: A New Translation*. Svezak 117. Washington D.C.: The Catholic University of America Press, 4.

samo hrana, no pokazuje i da taj odnos može biti ravnopravan, da životinja može biti i prijatelj, ali i da se čovjek u zoolatriji može podložiti životinji.

U drugom poglavlju otvara se važna tema biblijske taksonomije, to jest kategorizacije životinja, koja je znatno različita od današnje znanstvene, a na to se nadozvezuje treće poglavlje o mjestu i ulozi životinja u Bibliji općenito. Možda najvažnija uloga životinje u Starom zavjetu jest ta da bude žrtva, što se opširno razlaže u četvrtom poglavlju u temama o žrtvenom ritualu, žrtvenoj životinji u židovstvu te žrtvenom janjetu, ključnom toposu Novog zavjeta; tu se nalazi i vrlo inovativna tema o žrtvenim psima jer je uloga tih životinja u Bibliji dosta nepoznata s obzirom na to da su psi, slično kao i svinje, bili smatrani nečistim. Na ovom bismo mjestu mogli navesti da je nedostatak knjige u tome da malo pozornosti polaže važnoj distinkciji čisto/nečisto, povezanoj s prehranom biblijskog čovjeka.

Berković u svojem bestijariju – srednjovjekovnom žanru koji je u suvremeno doba zadobio velik ugled – nadalje obrađuje razne vidove biblijskog svijeta; iako je riječ o životinjama, uvijek valja imati na umu da se o njima govori zbog čovjeka, a u krajnjoj liniji zbog teoloških implikacija njegova međusobna odnosa. Ima li se to na umu, čitatelji će imati velike koristi od poglavlja kako o domaćim životinjama (svinji, psu, mački, kozi, jarcu, kravi, magarcu, kvočki), tako i o divljim životinjama (lavu, hijeni, orlu); posebna zanimljivost je knjige tajanstvena *zvijer trstike*, a vrlo su bogato obrađene mitske nemani i biblijska apokaliptika, dijelom iz vizure proroka Ezekijela, Daniela i Zaharije, dijelom iz vizure Behemota i Levijatana. Autor obrađuje velike teme, ali ne zaboravlja ni najmanje: zmiju, skakavce, mrave, pčele, muhe, komarce i crve. Knjiga sadrži i prikladne ilustracije te literaturu koja može biti polazište za vlastito istraživanje.

Knjizi se može predbaciti nesustavnost i nedostatak iscrpnosti jer se neke teme, primjerice domaće životinje, obrađuju na različitim mjestima dok se neke važne biblijske životinje, poput ribe, grlice, goluba ili konja uopće ne spominju. Međutim, sve su životinje obrađene na izvoran način, uz dobro utemeljenje u Svetom pismu i znanstvenoj literaturi zbog čega čitatelj dobiva vrijedan i originalan uvid u važnu temu biblijske animalistike. Riječ je o pionirskom radu u hrvatskoj znanosti koji otvara mnoge perspektive, a najvažniji mu je doprinos senzibilizirati i opremiti temeljnim znanjima čitatelje u važnoj i nedovoljno istraženoj biblijskoj temi, dajući širok, znanstveno utemeljen i duboko human uvid.

Boris Beck